

เรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

The undertaker Wat Khao Chong Pran Photharam District story Mon Ratchaburi Province.

พิทักษ์ ศิริวงศ์¹, จันจิรา ปลัดสิงห์, จาริณี ตาพันไกล²

¹สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

เลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 76120 : โทรศัพท์ 0-890-7470-74 E-mail: innjun@yahoo.com

²สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

เลขที่ 1 หมู่ 3 ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 76120

โทรศัพท์ 0-848-6333-93 E-mail: parparsung_love@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง เรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสัปเหร่อ ณ วัดช่องพราน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตและใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการศึกษาพบว่า การเข้าสู่อาชีพสัปเหร่อของกลุ่มชาวมอญ เกิดจากการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ผู้ที่ไม่ได้เป็นเครือญาติแต่มีความสนใจสามารถประกอบอาชีพนี้ได้เช่นกัน ทั้งนี้บรรพบุรุษต้องเคยประกอบอาชีพสัปเหร่อมาก่อน สัปเหร่อต้องมีความอดทนสูงและมีความมานะในการฝึกคาถาอาคมเพื่อใช้สะกดวิญญาณตามความเชื่อที่สืบทอดมา อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ไม่ค่อยมีคนนิยมมักทำเป็นอาชีพเสริม เพราะมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว สัปเหร่อในอดีต เป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ แม้ในสังคมไทยเองก็ถือเป็นอาชีพที่ไม่มีหน้าตาในสังคม เป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อผู้ตาย และญาติของคนตาย

คำสำคัญ: สัปเหร่อ

Abstract

This research aims to study. The undertaker told the Mon Wat Khao Chong Pran Photharam District, Ratchaburi Province. Populations used in this study include data that is measured at the casket of a hunter who collected the data by in-depth interviews. And observation and how to check the reliability of the data using a triangular method to verify the information. The study found that access to professional undertakers of the Mon. Since the birth of the legendary ancestors. But there are some people who are not relatives, but was interested in a career that can be employed as well. However, the ancestors must have employed an undertaker before. The successor must have patience and effort to practice black magic spell to use based on the belief that the same spirit. Professional career as an undertaker, Not to be the main occupation is not adequate for low-income families. Undertakers in the past. It is a nasty job. Even in Thailand, it is a profession that does not look in the society. However, a undertaker is not a hardship to anyone. Back is critical to the dead and the living relatives of the dead

Keywords: undertaker

1. บทนำ

ปัจจุบันชนชาติมอญเป็นชนชาติหนึ่งที่วัฒนธรรมเป็นของตัวเองเคยมีอาณาจักร เป็นของตนเองในอดีต และเคยรุ่งเรืองในอดีต ปัจจุบันอาณาจักรมอญได้ล่มสลายไปแล้วส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย [1] ปัจจุบันคนมอญได้อาศัยอยู่เป็นกลุ่มๆ ตามชุมชนต่างๆของประเทศไทยแต่ยังรักษาจารีตประเพณีของตนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี การทำพิธีเกี่ยวกับการตายเป็นประเพณีหนึ่งที่มอญยังถือมาปฏิบัติกันมา ชุมชนมอญบ้านโป่งมอญเป็นชาติพันธุ์ที่เก่าแก่ มีความเจริญรุ่งเรืองมาในอดีต [2] มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง มอญในจังหวัดราชบุรีทั้งในอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยหลายระลอกตั้งแต่สมัยอยุธยาธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการต้อนรับจากทางการไทยเป็นอย่างดี การอพยพแต่ละครั้งได้นำเอาคัมภีร์โบราณที่ทรงคุณค่ามาด้วย ได้สร้างหมู่บ้าน และวัดประจำทุกหมู่บ้าน เรียงรายเป็นระยะต่อเนื่องกันตั้งแต่อำเภอ บ้านโป่งจนถึงอำเภอโพธาราม ติดต่อกันทั้งสองฝั่ง ตะวันออกและตะวันตกของกลุ่มน้ำแม่กลอง [3]

สังคมชนบทเดาเผ่า ซึ่งเป็นงานบริการที่ค่อนข้างหนักและเหนื่อย และต้องการมืออาชีพที่สมัครใจ การจัดงานศพถือเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน เป็นประเพณีปฏิบัติที่ผู้อยู่กระทำให้กับผู้ตาย เพื่อแสดงความเคารพรักและอาลัย ให้เกียรติและสำนึกในบุญคุณ และยกย่องผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย การจัดงานศพโดยทั่วไปแล้ว ต้องมีการซื้อโลงบรรจุศพ มีการสวดศพที่วัด มีการจัดหาดอกไม้ประดับหน้าศพ พวงหรีด จัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มแก่ผู้ที่มาร่วมงานสวดศพ หลังจากนั้นเป็นพิธีการเผาศพ โดยเป็นหน้าที่ของผู้จัดการศพ หรือที่เรียกกันว่าสัปเหร่ออาชีพ “สัปเหร่อ” เป็นบุคคลที่จำเป็นและสำคัญที่สุดในการทำพิธีเผาศพ เนื่องจากมีหน้าที่ตั้งแต่การเคลื่อนย้ายศพเข้ามาในบริเวณวัด จนกระทั่ง

อาชีพสัปเหร่อไม่อยู่ในความนิยม เนื่องจากสังคมไทยถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่เป็นมงคลทำให้มีจำนวนน้อย จนเกรงว่าอาจนำไปสู่การขาดแคลนผู้สืบทอดวิธีการจัดการศพและการถ่ายทอดคาถาพิเศษ จึงควรปลูกฝังให้เกิดทัศนคติด้านบวกในการประกอบอาชีพสัปเหร่อ ซึ่งเป็นอยู่คู่กับธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย พร้อมทั้งยกระดับให้เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย เช่นอาจมีเรียกขานอาชีพนี้ใหม่ จาก “สัปเหร่อ” เป็น “อาจารย์เมรุ” หรือก่อตั้งเป็น “ชมรมอาจารย์เมรุ” เพื่อรวบรวมบุคลากรที่ทำอาชีพนี้มาเป็นผู้ฝึกสอนคนรุ่นต่อไป รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อให้กับคนรุ่นหลัง [5]

บทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อในสมัยก่อนที่ยังมีการเผาศพแบบเชิงตะกอน คนที่สามารถเผาศพได้จะมีอยู่หลายคน ในการเผาแต่

ละครั้งจะมีชาวบ้านไปช่วยกันประมาณ 10 คน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนเตาเผาจากเชิงตะกอนมาเป็นเตาเผาแบบปิด คือเมรุ การจำกัดตัวบุคคลผู้รับหน้าที่เผาศพก็เกิดขึ้น เนื่องจากเมรุเป็นสมบัติที่มีราคาแพงของวัด คนที่จะมาดูแลเมรุจึงไม่ใช่ใครก็ได้ แต่ต้องเป็นคนที่มีเจ้าอาวาสและชาวบ้านยอมรับ การมีเมรุจึงนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้สถานะของสัปเหร่อชัดเจนขึ้น ในอดีตอาชีพลับห่อเป็นอาชีพที่ถูกมองข้ามและไม่มีคนสนใจในสังคม เป็นอาชีพที่ดูต่ำต้อย น่ากลัว มีชาวทั้งทางใต้และไม่ได้ออกตามสื่อต่างๆมากมาย ปัจจุบันอาชีพลับห่อเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ และเป็นอาชีพที่ดูมีเกียรติ ถึงแม้ว่าอาชีพลับห่อจะเป็นอาชีพเสริมหรือเป็นอาชีพหลักของสัปเหร่อบางคนแต่ ณ เวลานี้อาชีพลับห่อได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นในอดีต เพราะสามารถประกอบกิจการงาน และเลี้ยงชีพได้โดยปกติ ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่ผู้ใด ดังนั้นบุคคลกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่น่าสนใจในการศึกษาถึงปัจจัยที่ใช้ในการเลือกที่จะประกอบอาชีพสัปเหร่อเพื่อเป็นการสืบทอดความเชื่อของบรรพบุรุษยังถือเป็นการสร้างอาชีพเสริมและรายได้ให้แก่ครอบครัวจะเห็นได้ว่าอาชีพลับห่อเริ่มจะเป็นที่สนใจของกลุ่มคนมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึง เรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

3. ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลักศึกษาเฉพาะสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เพศชายเท่านั้น เนื่องจากอาชีพลับห่อเป็นอาชีพที่ต้องมีความหนักแน่น อดทนต่อความกลัว และสื่อสารกับพระภิกษุได้ง่ายกว่าผู้หญิง ที่สำคัญเป็นกลุ่มคนที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ดีในส่วนของพิธีกรรมและเรื่องเล่าของชาวมอญที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนี้

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา ศึกษาเฉพาะสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา อัตลักษณ์และการดำรงชีวิตของสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี รายได้ และพิธีกรรมการทำศพ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการท้าววิจัยในครั้งนี้และครั้งต่อไป

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย ศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2554 ถึง ธันวาคม พ.ศ.2554

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรม ความเชื่อและทัศนคติที่แสดงออกถึงความโน้มเอียงไปยังนิสัยหรือความคิดบางอย่างความเชื่อและทัศนคติ (Beliefs & Attitudes) คนเราจะเกิดความเชื่อและทัศนคติโดยผ่านการกระทำและการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีผลต่อพฤติกรรมของพวกเขาด้วยความเชื่อ คือรายละเอียดของความคิดซึ่งคนเรายึดถือเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติ เป็นความรู้สึกรู้อารมณ์และวิวัฒนาการด้านความชอบหรือไม่ชอบของคนเรามาเนิ่นนานแล้ว นอกจากนี้การแสดงออกจึงมีความโน้มเอียงไปยังนิสัยหรือความคิดบางอย่างได้

5. วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิทยา (Research Methodology)

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เช่น เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย อินเทอร์เน็ต หนังสือ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม คือ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยอาศัยกรอบคำถามจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และการสังเกต โดยที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรง ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสัปเหร่อ ณ วัดช่องพราน จำนวน 1 คน ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและสัมภาษณ์ระดับลึกให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) รวมถึงการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่างๆด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อให้ผู้วิจัยง่ายต่อการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. การสัมภาษณ์ระดับลึก ดำเนินการไปในรูปแบบของการสนทนาโดยมุ่งเก็บรายละเอียดและลงลึกในประเด็นที่เฉพาะเจาะจง
3. การสังเกตพฤติกรรม การสังเกตเป็นเครื่องมือพื้นฐาน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรมผู้ให้ข้อมูล
4. สมุดจดบันทึก เทปบันทึกเสียง
5. กล้องถ่ายรูป เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบหลายทาง หรือการตรวจสอบ สามเส้า (Triangulation) ดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องโดยเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายแห่ง (Triangulation of Data Sources) โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัปเหร่อ
2. การเปรียบเทียบจากทัศนะของนักวิจัยหลายๆท่าน (Triangulation of Investigators) โดยในการวิจัยครั้งนี้มีผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 2 คน หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกัน
3. การเปรียบเทียบจากการใช้ทฤษฎีแนวคิดหลายๆ ชุด (Triangulation of Theories) โดยการใช้ทฤษฎี และปัจจัยทางจิตวิทยา เข้ามาใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล
4. การเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation of Methods) โดยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางประกอบการวิเคราะห์ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลจากการจดบันทึก ถอดเทปการสัมภาษณ์ นำมาประมวลผลข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลและเขียนบรรยาย อธิบาย และนำเสนอข้อมูลตามปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ แนวคำถามที่ตั้งในแต่ละประเด็น

ระยะเวลาในการศึกษา

ผู้วิจัยทำการศึกษาร่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และศึกษาเอกสาร ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 – เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554

6. ผลการวิจัย

การเข้าสู่อาชีพ การเข้าสู่อาชีพสัปเหร่อของกลุ่มชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เกิดจากการสืบทอดอาชีพกันมาตั้งแต่สมัย บรรพบุรุษ ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีสัปเหร่อบางคนที่ไม่ได้เป็นเครือญาติแต่มีความสนใจในอาชีพก็สามารถประกอบอาชีพนี้ได้เช่นกัน ทั้งนี้บรรพบุรุษต้องเคยประกอบอาชีพสัปเหร่อมาก่อน อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น ไม่นิยมทำเป็นอาชีพหลักเพราะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัวและที่ประกอบอาชีพนี้เพราะต้องการสืบทอดบรรพบุรุษของตน สัปเหร่อส่วนใหญ่มีอาชีพหลักของตนเองอยู่แล้ว เช่น การเกษตร การค้า เป็นต้น

คุณสมบัติ คุณสมบัติของผู้ที่เป็นสัปเหร่อต้องมีความอดทนสูง ต้องอดทนต่อกลิ่นเหม็นของศพ อดทนต่อความกลัวผี อดทนต่อการฝึกวิชาคาถาอาคมต่างๆ เนื่องจากสัปเหร่อสมัยก่อนมีความยากจนไม่ได้เรียนหนังสือ จึงขาดความรู้ทักษะในการอ่านเขียน ส่วนใหญ่ใช้การจดจำ ดังนั้นผู้ที่ถ่ายทอดวิชาจึงใช้ช่องทางถ่ายทอดแบบปากต่อปากเท่านั้นหรือใช้ตำราเก่าให้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้ที่สืบทอดต้องมีความมานะอดทนในการฝึกคาถาเพื่อใช้สะกดวิญญาณตามความเชื่อที่ทำกันมา คาถาอาคมที่สัปเหร่อใช้ เช่น คาถาสกดวิญญาณ คาถาดังกล่าวขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าต้องการให้สวดหรือไม่ โดยเชื่อว่าถ้าสวดแล้ววิญญาณของผู้ตายจะไม่ไปเกิดยังภพภูมิอื่น แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่นิยมสวด เนื่องจากมีความต้องการให้วิญญาณของญาติถูกปลดปล่อยและได้ไปเกิดยังภพภูมิอื่น คาถามัตตราสังค์ คาถาทำมงคลคล้องคอ เพื่อใช้คล้องคอญาติของผู้ตายทุกคน คาถาทำนามันต์ธรรณี คาถาแบ่งส่วนสำหรับคนเป็นกับคนตาย ถือว่าเป็นคาถาที่เป็นเคล็ดลับ เป็นคาถาสุดท้ายที่มอบให้ผู้สืบทอดหรือผู้ที่จะเป็นสัปเหร่อคนต่อไป ผู้สืบทอดจะได้รับคาถานี้ตอนสัปเหร่อเลิกอาชีพหรือไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้อีก

การสืบทอดอาชีพและพิธีการสืบทอดการเป็นสัปเหร่อ อาชีพสัปเหร่อมีการสืบทอดตำแหน่งกันอย่างเป็นระบบ คือจากอาจารย์สู่ลูกศิษย์ จากพ่อสู่ลูกโดยชาวมอญสืบทอดไปยังผู้ที่มีเชื้อสายมอญด้วยกัน ส่วนพิธีการสืบทอดโดยการมอบมิตอาคม และคาถาอาคม ผู้ที่ต้องการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อสามารถเป็นสัปเหร่อได้อย่างเต็มตัวเมื่อสัปเหร่อคนเก่าเลิกประกอบอาชีพ หรือเสียชีวิต ในส่วนของพิธีรับมอบนั้นผู้ที่สืบทอดต้องมีการแสดงความเคารพต่อผู้ให้วิชาโดยการปักมิตอาคมหรือมิตหมอนหน้าเมรุแล้วสวดอาคมพร้อมกับแสดงความเคารพแก่ผู้ให้วิชาโดยการกราบ คนทั่วไปไม่สามารถตั้งตนเองเป็นสัปเหร่อได้โดยไม่ได้รับการถ่ายทอดวิชา

การแต่งกาย การแต่งกายของสัปเหร่อชาวมอญ ค่อนข้างเรียบง่ายและธรรมดา ต่างกับสัปเหร่อในเมือง เนื่องจากมีถิ่นฐานอยู่ชนบท กรณีที่เป็นศพชาวบ้านธรรมดา มักแต่งเสื้อยืดสีดำหรือสีขาว กางเกงขายาวสีดำ เหตุผลที่ต้องใส่กางเกงขายาว เพื่อให้ดูสุภาพเรียบร้อย ให้เกียรติกับทางเจ้าภาพ กรณีศพที่มียศ มีเกียรติ หรือมีไพร่พระราชทาน ต้องใส่เสื้อให้ดูภูมิฐานมากขึ้น

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำศพ ได้แก่ มิดหมอนหรือมิตอาคม ขมิ้น ใบส้มป่อย น้ำร้อน สายสิญจน์ ผ้าแดง ผ้าขาว โดยตัดเป็นสี่เหลี่ยมเล็กๆ และนำมาเย็บติดกันเพื่อทำเป็นผ้ายันต์ หวี แป้ง เสื้อผ้าของผู้ตายจำนวนที่ชุดก็ได้โดยจัดวางไว้ในถาด 1 ถาด เมื่อสวดศพครบจำนวนวันที่กำหนดแล้วทางเจ้าภาพจะนำเสื้อผ้าไปบริจาคให้สัปเหร่อหรือญาติของผู้ตาย เชื่อกันว่าผู้ตายจะได้รับผลบุญจากการบริจาคด้วยข้าว น้ำตาลปื๊บ ใส่ในกระตังยักและน้ำเปล่า ทั้งหมดนี้จัดวางใส่ถาด มีความหมายสองนัยคือ สำหรับคนตายมีความหมายว่าเป็นข้าว

ทิพย์ ไม่ต้องกินก็สามารถอิ่มได้ สำหรับคนที่มีชีวิตอยู่แสดงให้เห็นว่าเมื่อตายไปไม่สามารถเอาอะไรไป ได้แม้แต่ข้าวและน้ำที่ตั้งข้างโรงศพก็ไม่สามารถกินได้ ข้าวทิพย์และน้ำถูกนำมาเลี้ยงผู้ตายตอนทำพิธีถวายผ้าไตรผืนสุดท้าย

ความแตกต่างจากพิธีศพของชาวไทย ความแตกต่างจากพิธีศพของชาวไทย คือ สิ่งของที่ใช้ในพิธี ได้แก่ ใบส้มป่อย ขมิ้น น้ำร้อน และใช้น้ำเปล่าในการประกอบพิธี ต่างกันที่พิธีของคนไทยใช้ใบทับทิม ไม่ใช่ขมิ้น ของทั้ง 3 สิ่งนี้มีความหมายว่า ตอนแรกเกิดคนมอญสมัยก่อนใช้ ขมิ้น ใบส้มป่อย และน้ำร้อนผสมกันแล้วนำมาอาบให้เด็กเมื่อตายจึงมีความเชื่อเดียวกัน คือนำของทั้งสามสิ่งมาใช้อาบนำศพ และถือเป็นของสำคัญที่ใช้ในพิธีทำศพ

การเผาศพของชาวมอญสมัยก่อนเป็นแบบเชิงตะกอน สัปเหร่อจะตอกหลัก 6 หลักเพื่อเป็นฐานตั้งศพและมีไม้ 7 ฝักสานกัน (ภาษามอญ เรียกว่า โจ่งเหน่) วางบนหลักที่เตรียมไว้ เหตุที่ต้องทำอย่างนี้เพราะคนมอญสมัยก่อนมีความยากจนมากไม่มีเงินซื้อโลงศพ บางครั้งสัปเหร่อก็ทำโลงศพขึ้นมาเอง กรณีศพพระสงฆ์หามนำมาเผาที่เดียวกันกับคนธรรมดาต้องมีสถานที่แยกต่างหากเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ถือศีลมีบาปมีมากกว่าคนธรรมดา ศพคนมียศ มีเกียรติก็เผาแยก เช่นเดียวกันเนื่องจากเป็นผู้ที่มีฐานะดีสามารถซื้อที่ตั้งศพเป็นของตนเองต่างหากตามฐานะ ปัจจุบันพัฒนาไปตามยุคสมัย มีเมรุเผาศพสำหรับวัดเขาช่องพรานยังใช้เป็นเมรุแบบเตาถ่านอยู่ การเผาแต่ละครั้งต้องใช้ถ่าน 1-2 กระสอบ

รายได้ส่วนของรายได้ ผู้ที่เป็นสัปเหร่อได้รับ โดยเจ้าภาพจะใส่ซองขาวแล้ววางไว้ในโรง หรือในกระเปาะเสื้อศพ ปากศพ ถ้าเป็นศพคนที่มีฐานะดีหรือมีไพร่พระราชทานจะได้รับเงินเป็นจำนวนถึง 1,000-3,000 ต่อศพ ถ้าเป็นศพชาวบ้านธรรมดาได้รับประมาณ 500 บาทขึ้นไป กรณีที่เป็นศพผู้ที่ยากไร้ในบางครั้งสัปเหร่อจะไม่รับเงิน เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ และได้ผลบุญสูงที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น

ความเชื่อที่เกี่ยวกับศพ ลักษณะการเสียชีวิตและช่วงอายุไข ในสมัยก่อนหากเป็นศพเด็กมีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 12 ปี เสียชีวิตลักษณะใดก็ตาม ใช้วิธีฝัง แต่ในปัจจุบันใช้วิธีการเผา กรณีศพผู้ใหญ่เสียชีวิตลักษณะใดก็ตามใช้การเผาหรือฝังนั้นขึ้นอยู่กับความตัดสินใจของเจ้าภาพว่าต้องการใช้วิธีการใด ในสมัยก่อนศพที่ตายโหงหามนำเข้ามาในบริเวณวัด แต่ให้อ้อมวัดแล้วนำไปขึ้นเมรุทันที ในกรณีการฝังศพหากตายช่วงเวลาไหนนิยมฝังศพในช่วงเวลานั้น สถานที่การตั้งศพ ศพที่ตายในบ้าน สามารถตั้งตรงบริเวณใดของบ้านก็ได้ กรณีเป็นบ้านเรือน 2 ชั้นนิยมไว้ศพบนบ้าน การตายนอกบ้าน เช่นโรงพยาบาล หามนำศพตั้งในบ้านให้ตั้งบริเวณบ้านได้ เช่น ตั้งในเต็นท์ที่ทางเจ้าภาพจัดไว้ เมื่อเผาแล้วก็หามนำกระดูกเข้าบ้านด้วยเช่นกัน

กฎ เกณฑ์ต่าง ๆ ของอาชีพ ในการสวดศพและพิธีการสวดศพ กรณีที่เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญของประเทศ เช่น วันมาฆบูชา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ไม่มีการสวดเพราะถือว่าเป็นวันมงคล

ทักษะที่มีต่ออาชีพ ประกอบอาชีพนี้เพื่อการทำบุญและมีจิตศรัทธาและสืบทอดการเป็นสัปเหร่อจากบรรพบุรุษ เหตุผลเพราะไม่มีใครสืบทอดต้องต้องรับหน้าที่แทน การทำอาชีพสัปเหร่อต้องมีใจรัก และเป็นงานที่คนชอบดูถูก นำรังเกียจแต่อาชีพนี้ก็มีจรรยาบรรณในอาชีพ เป็นศิษย์เคารพครูอาจารย์

7. สรุป

สัปเหร่อในอดีต เป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ แม้ในสังคมไทยเอง ก็ถือเป็นอาชีพที่ไม่มีหน้าตาในสังคม แต่เป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อผู้ตายและคนมีชีวิตซึ่งเป็นญาติคนตาย อาชีพสัปเหร่อมีการสืบทอดตำแหน่งกันอย่างเป็นระบบ คือจากอาจารย์สู่ลูกศิษย์ จากพ่อสู่ลูกโดยชาวมอญสืบทอดจากสืบทอดจากเชื้อสายมอญด้วยกัน การเข้าสู่อาชีพสัปเหร่อโดยมีการมอมมีดอาคม และคาถาในการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อส่วนใหญ่ผู้ที่สืบทอดเป็นผู้ชาย และมีใจรักในอาชีพสัปเหร่อ ผู้ที่ต้องการสืบทอดจะเป็นสัปเหร่อเต็มตัวได้เมื่อสัปเหร่อคนเก่าเลิกประกอบอาชีพนี้หรือเสียชีวิต ในส่วนของพิธีรับมอมมีดผู้ที่สืบทอดต้องมีการแสดงความเคารพต่อผู้ให้วิชาโดยการปักมีดอาคมหรือมีหมอนหน้าเมรุแล้วสวดอาคมพร้อมกับแสดงความเคารพแก่ผู้ให้วิชาโดยการกราบคนทั่วไปไม่สามารถตั้งตนเองเป็นสัปเหร่อโดยไม่ได้รับการถ่ายทอดวิชาคาถาของสัปเหร่อแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ชาวมอญมีวัฒนธรรมในการทำศพแตกต่างจากเชื้อสายอื่น รายได้ของผู้เป็นสัปเหร่อได้รับโดยเจ้าภาพจะใส่ซองขาวแล้ววางไว้ในโรง หรือในกระเป๋าสีเสื้อศพ อาชีพสัปเหร่อจึงไม่ได้เป็นอาชีพหลัก แต่เป็นเพียงเพราะหน้าที่และการสืบทอดอาชีพเท่านั้น

8. อภิปรายผล

อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ทำกันไม่มาก วัดหนึ่งมีผู้เป็นสัปเหร่อเพียงหนึ่งคน ในการจัดการกับศพมีพิธีขั้นตอนที่สลับซับซ้อน อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่สืบทอดกันในครอบครัว และเป็นอาชีพที่ไม่นิยมทำกัน เนื่องจากมีรายได้น้อย ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลัก ทำให้อาชีพสัปเหร่อลดจำนวนลง การสร้างวัฒนธรรมสมัยใหม่เป็นกระแสทำให้เปลี่ยนทัศนคติเดิมของพิธีกรรมทำให้พิธีกรรมแบบสมัยเก่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัยและไม่ได้รับความนิยมเป็นความท้าทายต่อการดำรงอยู่ในอาชีพ

9. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการยกย่องในสังคม จากเรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ทำให้ทราบว่าอาชีพสัปเหร่อไม่สามารถปฏิบัติกันได้ง่ายนอกเสียจากผู้ที่มีเชื้อสายเดียวกัน หรือผู้ที่มีคุณสมบัติของอาชีพสัปเหร่อ เช่นในการจัดการกับศพมีเพียงสัปเหร่อคนเดียวเท่านั้นที่จัดการกับศพได้ สัปเหร่อจึงมีความสำคัญทั้งต่อคนตายและคนที่อยู่ ดังนั้นจึงมีความมองข้ามหรือตั้งข้อรังเกียจในอาชีพสัปเหร่อ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณควบคู่ไปด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่กว้างขึ้น และผลการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างออกไป เพื่อให้ทราบแนวทางการปฏิบัติและวัฒนธรรมของกลุ่มอาชีพนี้ ว่าแต่ละชนชาติมีแนวทางการปฏิบัติและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป

10. เอกสารอ้างอิง

- [1] พิสนธ์ ปลัดสิงห์.2480. คนมอญ.
- [2] ปราณี วงศ์เทศ .2534. พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นท์ น.ดังกริฟ .

(ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในการจัด นิทรรศการเรื่อง “ประเพณีการใช้ชีวิต”)

- [3] สุวนิตย์ พงษ์พานิช .2550. การอ้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ ชุมชนมอญตำบล กระแจะ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขต สารสนเทศเพชรบุรี
- [4] ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์เรืองอุไร.2546.สัปเหร่อกับการจัดการศพของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชน มอญริมแม่น้ำแม่กลอง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี